

Gelencsér Dániel

A fogyasztóvédelem eljárásjogi eszközrendszere és a társadalmi fenntarthatóság

Az uniós szabályozás visszatükröződése a magyar nemzeti jogban¹

„Mindannyian fogyasztók vagyunk, mindannyiunknak joga van a védelemhez a csaló vagy megtévesztő reklámokkal és feliratokkal szemben [...], de a modern világ komplexitása miatt a jelenlegi jogszabályok elégtelenek e jogunk biztosításához.”
(John F. Kennedy)²

A fogyasztóvédelem kapcsolata a társadalmi fenntarthatósággal

Napjainkban az információs technológia rohamos fejlődésével, az életviszonyok felgyorsulásával és egyre komplexebbé válásával növekvő igény mutatkozik a társadalom azon tagjainak védelmét biztosító jogszabályok megalkotására, akik egy adott relációban másokkal – így például a szerződő partnerükkel – szemben valamilyen szempontból hátrányban vannak. Ez a kiegyensúlyozatlanság több mindenre visszavezethető, de leginkább arra, hogy a mindennapi életben a nem szakmai tevékenységük vagy gazdasági működésük körében eljáró jogalanyok nem rendelkeznek azokkal az információkkal, amelyekkel a velük

¹ A szerző ezúton mond köszönetet dr. Muzsalyi Róbertnek és dr. Gombos Katalinnak a hivatالبóliság kérdésével kapcsolatos konzultációkért.

² John F. Kennedy 1962. március 15-én mondta el beszédét a Kongresszusnak. Négy alapvető fogyasztói jogot hirdetett ki: a biztonsághoz, az információhoz, a választáshoz és a képviselőhez való jogot. Ez volt az első alkalom, hogy bármely politikus ilyen alapelveket fogalmazott meg a fogyasztók védelmével kapcsolatban. Nyilatkozatát sokan a fogyasztói jogok alapjaként emlegetik (*Consumer Bill of Rights*). Az 1980-as évek óta ezen a napon ünneplik a fogyasztóvédelem világnapját. A nyilatkozat eredeti nyelven olvasható: J. F. Kennedy: *Special message to Congress on protecting consumer interest*. 15 March 1962.

szereződő, professzionális partnereik (így például cégek, gazdasági szereplők), ezáltal rosszabb alkupozícióba és viszonylag könnyen kiszolgáltatott helyzetbe kerülhetnek. Ezt a veszélyt ismerte fel 1962-ben a fogyasztóvédelem atyjának is tekintett John. F. Kennedy amerikai elnök, aki – az értekezés mottójának forrásául is választott – beszédében elsőként szögezte le: bizonyos társadalmi viszonyokban szükség van a gyengébb felek védelmére, a fogyasztókat³ védeni kell a gazdasági szereplők által alkalmazott, nem minden esetben tisztességes eszközöktől; biztosítani kell számukra a megfelelő garanciákat annak érdekében, hogy védekezhessenek a csaló vagy megtévesztő reklámokkal szemben, valamint azt is, hogy megfelelő minőségű termékeket vásárolhassanak egy tisztességes versenyen alapuló piacon, megfelelő tájékoztatás alapján.⁴

Ahogy arra már korábban utaltunk (a *Bevezető gondolatok* című alfejezetben), a fogyasztóvédelmi szabályozás a társadalmi fenntarthatóság egyik alapvető eszköze. A professzionális piaci szereplők és az állampolgárok közötti aszimmetrikus helyzet kiküszöbölését biztosító előírások megteremtése, az ilyen jellegű viták hatékony rendezése, a megfelelő védelmi és jogérvényesítési mechanizmusok létrehozása biztosítja a társadalmi rend fennmaradását, és ezzel a mindennapi élet működését.

Bár Kennedy érdemei a fogyasztóvédelem megteremtése körében elvitathatatlanok, fontos megjegyezni, hogy a technikai fejlődés folyamatosan újabb és újabb problémákat indukál, és további beavatkozásokat tesz szükségessé a jognak ebben a terepében is (ahogy arra maga Kennedy is utal, a modern világ kihívásaival szemben a jog biztosította védelem folyton elégtelennek bizonyul, erre figyelemmel szükség van újabb és újabb garanciák biztosítására). Ez a tendencia nagy kihívások elé állítja mind a nemzeti, mind az uniós jogalkotót a fogyasztóvédelem területén.⁵

³ A fogyasztó fogalma a magyar jogban nem egységes. A Ptk. 8:1. § (1) bekezdése alapján fogyasztó a szakmája, önálló foglalkozása vagy üzleti tevékenysége körén kívül eljáró természetes személy. A fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvény 2. § a) pontja értelmében fogyasztó az önálló foglalkozásán és gazdasági tevékenységén kívül eső célok érdekében eljáró természetes személy, aki árut vesz, rendel, kap, használ, igénybe vesz vagy az áruval kapcsolatos kereskedelmi kommunikáció, ajánlat címzettje. A fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról szóló 2008. évi XLVII. törvény 2. § a) pontja alapján fogyasztó az önálló foglalkozásán és gazdasági tevékenységén kívül eső célok érdekében eljáró természetes személy.

⁴ Kennedy (1962) i. m.

⁵ E témát kimerítően és figyelemre méltó alapossággal feldolgozta: Szikora Veronika: *Magyar fogyasztóvédelmi magánjog – európai kitekintéssel*. Debrecen, FOME, 2010.

A fogyasztók jogainak védelme – az Európai Unió törekvéseinek köszönhetően – nemcsak az anyagi jogban, hanem az eljárásjogokban is megjelenik. Ha egy úgynevezett *fogyasztói szerződésből* konfliktus – közelebbről: jogvita – lesz, a jognak biztosítania kell, hogy a korábban említett egyensúlyhiányos helyzetben a fogyasztók az eljárás során is megfelelő védelemben részesüljenek. Erre figyelemmel speciális fogyasztóvédelmi mechanizmusok jöttek létre (így például sajátos alternatív vitarendezési fórum igénybevételére van lehetőség, ezt részletesen lásd az *Alternatív vitarendezési eljárások a társadalmi fenntarthatóság szolgálatában* című fejezetben), valamint a perjogi szabályok is kiegészültek olyan előírásokkal, amelyek megkönnyítik a fogyasztói jogok érvényesülését. Ez utóbbi körében kiemelendő a tagállami perjogokban uralkodónak nevezhető rendelkezési és tárgyalási elv áttörését biztosító hivatalbóliság elve, amely a megszokottnál nagyobb mozgásteret biztosít az eljáró bíró számára a fogyasztók jogainak megóvása érdekében. Emellett a csoportos keresetindítás sajátos fajtái lehetőséget adnak a fogyasztói jogok együttes, ezáltal pedig költséghatékonyabb érvényesítésére.

Ebben a fejezetben alapvetően két kérdéskörre: a hivatalbóliság, illetve a csoportos keresetindítás egyes aspektusaira koncentrálunk. Elsőként röviden bemutatjuk a tagállami perjogban érvényesülő, témánk szempontjából releváns alapelveket (*A nemzeti eljárásjogi szabályozás alapmodellje* és *A rendezési és a tárgyalási elv* című alfejezet), majd vázoljuk a vonatkozó uniós előírásokat (*A speciális szabályozás uniós alapjai* című alfejezet), kitérünk arra, hogy az említett alapelveket hogyan írja felül az uniós szabályozás és az ahhoz kapcsolódó uniós joggyakorlat (a *Rendelkezési elv helyett hivatalbóliság? A szokásosnál aktívabb bírói szerepkör* című alfejezettől *Az uniós szabályozás eddigi tapasztalatai a tagállamokban – a Max Planck Intézet [MPI] által végzett kutatás következtetései* című alfejezetig), ezt követően pedig bemutatjuk a csoportos keresetindítás uniós és nemzeti jogi szabályait (*Csoportos keresetek a fogyasztóvédelmi jogvitákban* című alfejezet).

(E fejezetben nem foglalkozunk a fogyasztói jogvitákhoz kapcsolódó alternatív vitarendezési eszközökkel, figyelemmel arra, hogy azt a kötet egy önálló fejezete tárgyalja [lásd az *Alternatív vitarendezési eljárások a társadalmi fenntarthatóság szolgálatában* című fejezetben].)

Jogvita és fogyasztóvédelmi jogvita – elvi alapok

A nemzeti eljárásjogi szabályozás alapmodellje

„A magánjog pedig uralmat biztosít a jogosított alanynak a jogtárgy felett, s ezt az uralmat az alany megtartja akkor is, amidőn a jog a bíró előtt vitássá tétetik.”
(Falcsik Dezső)⁶

Alapesetben a civiljog az autonómia, a mellérendeltség, illetve az egyenjogúság vezérmotívumait szem előtt tartva nagy szabadságot biztosít a jogalanyoknak abban, hogy azok miként alakítják magánjogi jogviszonyaikat: a jogalanyok szabadon dönthetik el például, hogy kivel lépnek szerződéses kapcsolatba. Ezt a fajta szabadságot a jog igyekszik „átmenteni” arra az esetre is, ha az anyagi jog által biztosított alanyi jogok peres úton történő érvényesítésére kerül sor. A magánjogban uralkodó magánautonómia princípiumának megfelelően a fél eldöntheti, hogy mikor kívánja a felmerült jogvitát bírósági útra terelni, illetve megszabhatja ennek irányait is.⁷

Általános elvárás tehát, hogy a magánautonómiából következően az önrendelkezési jognak messzemenően érvényesülnie kell a magánjogi jogviták bíróság elé vitele és bíróság előtti érvényesítése során. Ez a követelmény a polgári peres eljárásokban a rendelkezési elv képében jelenik meg. Az Alkotmánybíróság az ügyészi perindítással kapcsolatos 1/1994. (I. 7.) AB határozatban kifejtette, hogy a feleket megillető rendelkezési jog azt jelenti: a fél anyagi és eljárási jogaival szabadon rendelkezik, így mindenkinek szabadságában áll anyagi jogaival eljárási érvényesítése, a bíróság igénybevétele, peres vagy nemperes eljárás kezdeményezése is.⁸

Az eljárásjogi értelemben vett fél eljáráskezdeményezési joga az alkotmányos önrendelkezési jog egyik aspektusa (eljárásjogi vonatkozása), amely az egyén autonómiáját érinti, illetőleg azzal kapcsolatos. A jogvitában érdekelt félnek alkotmányos joga van arra, hogy ügyét bíróság elé vigye. Ez a jog – hasonlóan

⁶ Falcsik (1907) i. m. 16.

⁷ Gelencsér Dániel: Alapelvek. In Petrik Ferenc (szerk.): *Polgári eljárásjog I–II. – Új Pp. – Kommentár a gyakorlat számára*. Budapest, HVG–ORAC, 2017. Kommentár a Pp. 2. §-ához.

⁸ Lásd részletesen: 1/1994. (I. 7.) AB határozat az ügyészi keresetindításról.

a többi szabadságjoghoz – magában foglalja annak a szabadságát is, hogy e jogával a fél ne éljen.⁹

A rendelkezési és a tárgyalási elv

„Ebben a helyzetben a bírónak csupán a pártatlan szemlélő szerepe jutott, akinek úgy kell ülnie a bírói székekben, mint egy mérges oroszlán, jobb lábát átvetve a bal felett.”

(Wiguläus Xaverius Aloysius Kreittmayr)¹⁰

A polgári anyagi jogban kiemelt jelentőséggel bíró magánautonómiának, illetve az alkotmányos önrendelkezési jognak a tételes perjogi szabályozásban megjelenő formája a rendelkezési elv, amelynek tartalmát hagyományosan két mozzanatra szokták osztani: egyrészt a rendelkezési elv értelmében a peres eljárás csak a fél rendelkezésére indul, vagyis a bíróság csak akkor ad jogvédelmet, ha a fél azt kéri, akkor viszont mindenkinek köteles megadni; másrészt a bíróság egyes perbeli cselekményeket is a felek rendelkezései alapján köteles elvégezni.¹¹

A rendelkezési elv első elemét, azaz a kérelemre történő eljárás elvét a Pp 1. § (2) bekezdése tartalmazza. A hivatkozott § szerint „[a] bíróság az e törvény hatálya alá tartozó jogvitát erre irányuló kérelem esetén bírálja el”.¹² A 2. § (1) és (2) bekezdése értelmében a felek szabadon rendelkeznek perbe vitt jogaikkal. A bíróság – törvény eltérő rendelkezése hiányában – a felek által előterjesztett kérelmekhez és jognyilatkozatokhoz kötve van. Mindezt kiegészíti a perrendtartás 342. § (1) és (3) bekezdése, amelyek szerint az érdemi döntés nem terjedhet túl a kereseti kérelmen, az ellenkérelmen és a beszámítási kérelmen. Ez a szabály a főkövetelés járulékaire is irányadó. Törvény eltérő rendelkezése hiányában az érdemi döntés nem terjedhet ki olyan jogra, amelyet a fél a perben nem állított.

⁹ 1/1994. (I. 7.) AB határozat.

¹⁰ „[E]r soll sitzen auf dem Richter–Stuhl, wie ein Griesgrimmiger Löw, und soll schlagen seinen rechten Fuß über den linken.” Wiguläus Xaverius Aloysius Kreittmayr: *Codex iuris bavarici judicarii*. 2. Kap. §. München, 1753.

¹¹ Gelencsér (2017) i. m. Kommentár a Pp. 2. §-ához.

¹² Gelencsér (2017) i. m. Kommentár a Pp. 2. §-ához.

Látható, hogy a magyar perrendtartás értelmében az „ügy urai” egyértelműen a peres felek: a rendelkezési elv szerint a peres felek határozzák meg az eljárás főbb irányait. A felek rendelkezési szabadsága azonban nemcsak az eljárás kezdeményezésére és meghatározott eljárási cselekmények megtételére, hanem a peranyag szolgáltatására is kiterjed, a bíróság csak a felek indítványára és a felek által meghatározott terjedelemben folytathat le bizonyítást, kivéve, ha a törvény a hivatalbóli bizonyítást megengedi. A bizonyítás feletti rendelkezési jogot a kérdés fontosságára tekintettel egy külön alapelv, a tárgyalási elv testesíti meg.¹³ A tárgyalási elv – megtévesztő elnevezése ellenére – a bizonyítás során a felek és a bíróság munkamegosztásával foglalkozva a felekre telepíti a peranyag szolgáltatásával kapcsolatos feladatokat, a peranyag-szolgáltatás kötelezettségét. Ez lényegében két dolgot foglal magában:

- a felek feladata a szükséges jogi tények állítása, a jogvita ténybeli kereteinek a behatárolása; illetőleg
- az általuk állított tények bizonyításához szükséges bizonyítási eszközök bíróság elé tárása.¹⁴

A főszabály áttörése: officialitás és nyomozati elv a fogyasztóvédelmi eljárásokban

A speciális szabályozás uniós alapjai

A rendelkezési és a tárgyalási elv ellentétpárja az úgynevezett *officialitás* elve, illetve a nyomozati elv, amely a magánjogi jogvitákban általában kevésbé jut szerephez.¹⁵ A fogyasztóvédelem területén azonban – elsősorban az uniós jogalkotó törekvéseire figyelemmel – egyre komolyabb hangsúlyt kap, egy kissé felborítva ezzel a peres eljárások megszokott struktúráját.¹⁶ Ebben a körben elsősorban a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló 93/13/EGK tanácsi irányelv (jelen fejezet alkalmazásában

¹³ Kengyel (2005) i. m. 79.

¹⁴ Gelencsér (2017) i. m. Kommentár a Pp. 4. §-ához.

¹⁵ A hatályos nemzeti szabályozásról lásd Gelencsér (2017) i. m. Kommentár a Pp. 2. §-ához.

¹⁶ Ezt a kérdéskört lásd kimerítő részletességgel: Muzsalyi Róbert: *Az egyenértékűség és a tényleges érvényesülés elve az Európai Unió jogában*. Doktori értekezés. Budapest, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Doktori Iskola, 2020.

a továbbiakban: Irányelv) hatása volt kiemelkedő. Az Irányelv célja, hogy közélítse a tagállamoknak az eladó vagy szolgáltató és fogyasztó között kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekre vonatkozó törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezéseit.¹⁷

Az Irányelv szerint a tagállamok előírják, hogy fogyasztókkal kötött szerződésekben az eladó vagy szolgáltató által alkalmazott tisztességtelen feltételek a saját nemzeti jogszabályok rendelkezései szerint nem jelentenek kötelezettséget a fogyasztóra nézve, és ha a szerződés a tisztességtelen feltételek kihagyásával is teljesíthető, a szerződés változatlan feltételekkel továbbra is köti a feleket.¹⁸

Mindezek érdekében a tagállamok a fogyasztók és a szakmai versenytársak érdekében gondoskodnak arról, hogy megfelelő és hatékony eszközök álljanak rendelkezésre ahhoz, hogy megszüntessék az eladók vagy szolgáltatók fogyasztókkal kötött szerződéseiben a tisztességtelen feltételek alkalmazását.¹⁹

Rendelkezési elv helyett hivatalbóliség?

A szokásosnál aktívabb bírói szerep

Az Irányelv gyakorlati alkalmazása számos kérdést vetett fel, amelyek közül az egyik leghangsúlyosabb a tisztességtelen szerződési feltételek hivatalból történő vizsgálata volt a Pp. fent említett 2. § (1) bekezdése – a régi Pp. 3. § (2) bekezdése – ellenében.

A Pannon GSM-ügyben az EUB kimondta: a közérdek jellege és jelentősége – amelyen az Irányelv által a fogyasztóknak biztosított védelem alapul – indokolja, hogy a nemzeti bíróság hivatalból legyen köteles vizsgálni valamely szerződési feltétel tisztességtelen jellegét, ezzel ellensúlyozva a fogyasztó és az eladó vagy szolgáltató közötti egyenlőtlen helyzetet. Az ügyben eljáró bíróság tehát köteles biztosítani az Irányelv rendelkezései által célzott védelem hatékony érvényesülését. Következésképpen a közösségi jog által az érintett területen ily módon a nemzeti bíróságokra ruházott feladat nem korlátozódik annak pusztán lehetőségére, hogy valamely szerződési feltétel esetlegesen tisztességtelen jellegét megítélik, hanem magában foglalja a kérdés hivatalból, akár saját illetékességük vizsgálata során történő megítélésének kötelezettségét is,

¹⁷ Irányelv 1. cikk (1) bekezdés.

¹⁸ Irányelv 6. cikk (1) bekezdés.

¹⁹ Irányelv 7. cikk (1) bekezdés.

amennyiben a nemzeti bíróságok rendelkezésére állnak az e tekintetben szükséges ténybeli és jogi elemek.²⁰

E kötelezettség teljesítése során az EUB szerint azonban a nemzeti bíróságnak az Irányelv alapján nem kell mellőznie a kérdéses feltétel alkalmazását, amennyiben a fogyasztó e bíróság általi kioktatást követően nem kíván hivatkozni a tisztességtelen jellegre és a kötelező erő hiányára.²¹

Az EUB elvi élel szögezte le: a nemzeti bíróság hivatalból köteles vizsgálni valamely szerződési feltétel tisztességtelen jellegét, amennyiben rendelkezésére állnak az e tekintetben szükséges ténybeli és jogi elemek. Ha álláspontja szerint az ilyen feltétel tisztességtelen, annak alkalmazását mellőzi, kivéve, ha ezt a fogyasztó ellenzi.²² Ez a kötelezettség az eljáró bírót akkor is terheli, ha a fogyasztóval mint alperessel szemben kívánnak igényt érvényesíteni.²³ Ez a szabály a nemzeti bíróságot saját illetékességének vizsgálata során is kötelezi.²⁴

Mindezek alapján az EUB lényegében – a nemzeti jogokban korábban elfogadott megoldással ellentétben – az officialitás elvét helyezte előtérbe a polgári eljárásokban, noha a tagállami perrendtartások ezzel nem minden esetben voltak összhangban.²⁵

A rendelkezési elv egyik pillérének is tekinthető kérelemhez kötöttség elvének mentén továbbmenve az EUB a Banif-ügyben azt is kimondta: az Irányelv rendelkezéseit úgy kell értelmezni, hogy a valamely szerződési feltétel tisztessé-

²⁰ C-243/08. sz. Pannon GSM vs. Sustikné Győrfi Erzsébet [ECLI:EU:C:2009:350], 31. pont.

²¹ C-243/08. sz. ügy, 32–33. pont.

²² C-243/08. sz. ügy, 35. pont.

²³ Szikora (2010) i. m. 69.

²⁴ Lásd erről a 2/2011. (XII. 12.) PK véleményt. Megjegyzendő, hogy a jogirodalomban megjelent olyan álláspont, miszerint az EUB hivatkozott ítéletéből nem következik egyértelműen a PK véleményben megfogalmazott általánosítás, amely szerint a fogyasztói szerződések ismert feltételek szerinti valamennyi bíróválasztó kikötése tisztességtelen és emiatt érvénytelen lenne. A kritikai vélemény szerint bár a Kúria helyes végeredményre jutott, azonban túlértékeli a hivatkozott EUB ítéletet. A probléma megoldására sokkal inkább alkalmasnak találná az olyan jogszabályi szinten megvalósuló tiltást, ami kizárná a fogyasztói szerződések esetén a bíróválasztó kikötést. Lásd Darázs Lénárd: A „bíróságválasztás” mint tisztességtelen szerződési kikötés. *Gazdaság és Jog*, 20. (2012), 12. 23.

²⁵ Az ezzel kapcsolatos dilemmákat lásd például: Gombos Katalin: Harmonisation of procedural laws vs. procedural autonomy of the member states. *Studia Iuridica Cassoviensia*, 6. (2018), 1.; Gombos Katalin: Europeanisation effects in the court jurisprudence. *Sciendo*, 19. (2019a), 1.; Gombos Katalin: Tagállami eljárási autonómia – az elv korlátokkal és kérdőjelekkel. *Európai Tükör*, 22. (2019b), 3.; Muzsalyi Róbert: A joggyakorlat dilemmái a szerződési feltételek tisztességtelen-ségének vizsgálatánál. *Európai Jog*, 16. (2016), 6.

ségtelen jellegét hivatalból észlelő tagállami bíróságnak ahhoz, hogy levonhassa az ezen észlelésből származó következtetéseket, nem kell megvárnia, hogy a jogairól tájékoztatott fogyasztó az említett feltétel megsemmisítését kérő nyilatkozatot tegyen.²⁶

Mindazonáltal a kontradiktórius eljárás elve főszabály szerint kötelezi a szerződési feltétel tisztességtelen jellegét hivatalból észlelő tagállami bíróságot arra, hogy a peres feleket tájékoztassa erről, és lehetőséget biztosítson számukra, hogy a nemzeti eljárásjogi szabályokban erre vonatkozóan előírt eljárások szerint kontradiktórius eljárásban vitassák meg azokat. Ezt azzal az iránymutatással egészítette ki az EUB, hogy a tagállami bíróságnak az általa elbírálandó igény alapjául szolgáló szerződési feltétel esetleges tisztességtelen jellegére vonatkozó értékelés céljából figyelembe kell vennie a szerződés minden egyéb feltételét.²⁷

Következésképpen úgy tűnhet, hogy ezekben a fogyasztóvédelmi jogvitákban a hivatalbóliség oly mértékben érvényesül, hogy a Pp. rendelkezései ellenében a bíróság a felek kérelmein is túlterjeszkedve észlelheti a szerződéses kikötés érvénytelenségét, és levonhatja ennek következményeit (az uniós joggyakorlat és a magyar szabályozás összhangjának kérdését lásd *A magyar szabályozás értékelése az Irányelv és az EUB ítéletei fényében, azaz mit tehet a magyar bíró a fogyasztóvédelmi jogvitákban?* című alfejezet).²⁸

A tárgyalási elv meghaladása – Nyomozás a polgári eljárásokban?

Korábban utaltunk rá, hogy a polgári per alapvető természetét a rendelkezési, illetve a tárgyalási elvvel lehet leírni. Az EUB nemcsak a rendelkezési elvvel összefüggésben mondott ki komoly kötelezettségeket a tagállami bíróságokra nézve, hanem a tényállási elemek minél hatékonyabb – fogyasztóbarátabb? – megállapítása érdekében a tárgyalási elv ellentétpárjának számító nyomozati elv előretörését is szorgalmazta.

Ennek legmeghatározóbb lépcsője az úgynevezett VB Pénzügyi Lízing-ügy²⁹ volt, amelyben az EUB rámutatott, a nemzeti bíróságnak hivatalból kell bizonyítást folytatnia annak megállapítása érdekében, hogy az előtte folyamatban

²⁶ C-472/11. sz. Banif-ítélet [ECLI:EU:C:2013:88], 28–36. pontok.

²⁷ C-472/11. sz. ügy, 28–36. pontok.

²⁸ Lásd részletesebben: Muzsalyi (2016) i. m. 19–31.

²⁹ C-137/08. sz. VB Pénzügyi Lízing ítélet [ECLI:EU:C:2010:659].

lévő ügy alapjául szolgáló, az eladó vagy szolgáltató és a fogyasztó közötti szerződés részét képező kizárólagos illetékességi kikötés az Irányelv hatálya alá tartozik-e, és amennyiben igen, hivatalból kell értékelnie az ilyen kikötés esetlegesen tisztességtelen jellegét.³⁰

Megjegyzendő, hogy e kötelezettségének a magyar bíró nem igazán tud eleget tenni, figyelemmel arra, hogy a Pp. csak igen szűk körben, nevezetesen a személyi állapottal kapcsolatos perekben³¹ ad lehetőséget a bizonyítás hivatalbóli lefolytatására.³²

A magyar szabályozás értékelése az Irányelv és az EUB ítéletei fényében, azaz mit tehet a magyar bíró a fogyasztóvédelmi jogvitákban?

A nemzeti szabályozás részben megfelel az Irányelvben megfogalmazott és az EUB által megerősített követelményeknek.

A szerződési feltételek *tisztességességének* vizsgálatát lehetővé tevő szabály az anyagi jogban a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényben (a továbbiakban: Ptk.) található. A Ptk. 6:88. § (1) bekezdése szerint „[a] semmisség megállapításához külön eljárásra nincs szükség; a szerződés semmisségét a bíróság hivatalból észleli”. A hivatalbóli észlelésre lehetőséget ad a Pp. fentebb idézett 2. § (2) bekezdése, amely törvény alapján mozgásteret biztosít a bíróságnak, hogy a felek által perbevitt jogon kívül más jogot is észleljen. Ez arra figyelemmel is igaz, hogy a jogcímhez kötöttség körében a Pp. 342. § (3) bekezdése szintén lehetőséget ad a főszabálytól való eltérésre törvény eltérő rendelkezése esetén.

Az új Pp. egyik újdonsága volt az anyagi pervezetés intézményének törvényi szintre emelése és szabályainak kodifikálása. Az említett rendelkezések elősegítik azt, hogy a bíróság a fogyasztóvédelmi ügyekben is hatékonyan eleget tudjon tenni az Irányelvben tételezett kötelezettségének. A Pp. 237. § (3) bekezdés *b)* pontja szerint a bíróság hozzájárul a jogvita kereteinek tisztázásához azzal, hogy a felek tudomására hozza, ha a rendelkezésre álló adatok alapján olyan tényt észlel, amelyet hivatalból kell figyelembe venni. Fontos utalni arra, hogy a semmisségi ok hivatalbóli észlelése kapcsán követendő eljárásról

³⁰ C-137/08. sz. VB Pénzügyi Lízing ítélet [ECLI:EU:C:2010:659], 6. pont.

³¹ Vö. Pp. 434. § (1) bekezdés.

³² Lásd részletesebben: Muzsalyi (2016) i. m. 19–31.

szóló 1/2005. (VI. 15.) számú PK véleményben foglaltak szerinti, a semmisségi ok észleléséről történő tájékoztatás nem minősül prejudikálásnak, a tájékoztatás ugyanis nem terjedhet ki a kereset (vizontkereset) anyagi jogi tartalmára, és különösen nem annak várható eredményességére. A bíróság csupán azt közli a felekkel, hogy a perben felmerült tények, adatok alapján meghatározott semmisségi ok fennálltát észleli, ehhez képest milyen bizonyításra lehet szükség, és lehetőséget ad a felek érdemi nyilatkozatainak a megtételére.³³

Megjegyzendő ugyanakkor, hogy a bíróságnak az *ex officio kontroll* körében biztosított mozgástere sem korlátlan. Az Irányelv szabályai és az EUB jogértelmezése hatására az egységes gyakorlat kialakítása érdekében a Kúria a fogyasztói szerződésekkel kapcsolatban két polgári kollégiumi véleményt fogadott el.³⁴

A Kúria elvi álláspontjának lényege abban ragadható meg, hogy a perbeli jogviszony jogi minősítése során a bíróság nincs kötve a felek előadásához. Hivatalból, külön erre irányuló kérelem, hivatkozás nélkül is vizsgálnia kell és meg kell állapítania azt, hogy a perbeli jogviszony fogyasztói szerződésnek minősül-e vagy sem.³⁵

A bíróság a semmisséget is hivatalból észleli, ugyanakkor a bíróságnak csak a rendelkezésre álló bizonyítási anyag alapján tényként egyértelműen megállapítható, nyilvánvaló semmisséget kell hivatalból észlelnie. Ugyanígy hivatalból észlelnie kell a bíróságnak azt is, ha a szerződés nem jött létre.³⁶ Nem kell azonban a bíróságnak az egyes szerződési rendelkezések tisztességtelenségét külön, erre irányuló kérelem hiányában vizsgálni, mert az arra vezetne, hogy a bíróság lényegében nyomozna a tisztességtelen szerződések fellelése érdekében.³⁷ Így például erre irányuló, joghatályosan előterjesztett kérelem hiányában a bíróságnak hivatalból kellene vizsgálnia a kölcsönszerződés, az annak részévé vált általános szerződési feltételek és üzletszabályzat rendelkezései tisztességtelenségét.³⁸

³³ Indokolás a 2/2010. (VI. 28.) PK vélemény 4. a) pontjához.

³⁴ 2/2011. (XII. 12.) PK vélemény a fogyasztói szerződés érvényességével kapcsolatos egyes kérdésekről; 3/2011. (XII. 12.) PK vélemény a fogyasztói szerződéssel kapcsolatos közérdekű kereset elbírálásának egyes kérdéseiről.

³⁵ 2/2011. (XII. 12.) PK vélemény 1. pont.

³⁶ 2/2010. (VI. 28.) PK vélemény 4. a) pont.

³⁷ Kúria Gfv.VII.30.125/2016/13. számú ítélet; Gfv.VII.30.411/2016/4. számú ítélet; Gfv.VII.30.530/2016/4. számú ítélet.

³⁸ Ettől eltérő álláspont olvasható ki a következő ítélőtáblai határozatokból: Fővárosi Ítélőtábla 5.Pf.20.564/2016/8. számú részítélet; 5.Pf.21.162/2015/5. számú végzés; 5.Pf.20.070/2016/4. számú ítélet.

Az EUB VB Pénzügyi Lízing-ügyben kifejtett álláspontjával ellentétben a bíróság a semmisség megállapíthatósága érdekében hivatalból bizonyítást nem folytathat le.³⁹ Megjegyzendő, hogy erre a magyar perjogi szabályok nem is adnak lehetőséget.⁴⁰

Mindez röviden úgy értelmezhető, hogy az Irányelv szabályainak implementálása a magyar jogba megtörtént. A peres eljárásban a bíróság hivatalból vizsgálja, hogy a szerződés fogyasztó és vállalkozás között kötött szerződésnek minősül-e; a per tárgyává tett szerződéses rendelkezés tisztességtelenségét is hivatalból észlelheti, és erre irányuló kérelem hiányában is levonhatja ennek jogkövetkezményeit. Erre azonban csak akkor van lehetősége, ha a rendelkezésre álló bizonyítási anyag alapján a semmisség egyértelműen megállapítható, a bíróság nem nyomozhat, főszabály szerint a felperes keresetével nem érintett szerződéses rendelkezés tisztességtelenségét nem vizsgálhatja, és a tényállás „elég telensége” esetén hivatalból bizonyítást nem rendelhet el.⁴¹

Kérdés, hogy a magyar jogszabályok és az ahhoz kapcsolódó gyakorlat mennyiben egyeznek az uniós jogalkotó elképzeléseivel, illetve más tagállamok megoldásaival. Röviden ezt a kérdést mutatja be a dolgozat soron következő alcíme.

Az uniós szabályozás eddigi tapasztalatai a tagállamokban – a Max Planck Intézet (MPI) által végzett kutatás következtetései

Az Európai Bizottság felkérésére a luxembourgi székhelyű Max Planck Intézet (MPI) Burkhard Hess professzor vezetésével átfogó tanulmányt készített az uniós fogyasztóvédelmi normák érvényesüléséről, megvizsgálva minden tagállam belső szabályozását és joggyakorlatát.⁴²

Az elkészült jelentés igen széles körű, felöleli például a fogyasztó fogalma körüli bizonytalanságokat, a rendes és választottbíróági eljárásokban érzékelhető diszkrepanciákat, az egyedi és kollektív keresetek közötti kapcsolódási pontokkal összefüggő problémákat.⁴³

³⁹ 2/2010. (VI. 28.) PK vélemény 4. a) pont.

⁴⁰ Vö. Pp. 276. § (2) bekezdés és 434. § (1) bekezdés.

⁴¹ A szabályozás mélyreható értékelését lásd Muzsalyi (2020) i. m. V. Fejezet.

⁴² *An evaluation study...* 2017; Hess–Ortolani (2019) i. m.

⁴³ *An evaluation study of national procedural laws and practices in terms of their impact on the free circulation of judgments and on the equivalence and effectiveness of the procedural protection of consumers under EU consumer law. Report prepared by a consortium of European*

Az említett példákon túl a jelentés kitér a bírói szerepkörre⁴⁴ és az officialitás elvének érvényesülésére is.⁴⁵ A vizsgálat tanúsága szerint a fogyasztóvédelmi ügyeket a tagállamokban polgári bíróságok tárgyalják, a tagállami perrendtartás szerint, ami az esetek többségében nem tartalmaz speciális előírásokat a fogyasztóvédelmi jogvitákra. Ezekben az ügyekben jellemzően a peres felek szabják meg az eljárás menetét, adják elő a kérelmeiket és szolgáltatják az elbírálásukhoz szükséges tényeket és bizonyítékokat. A vezetői összefoglaló szerint a nemzeti bírák attitűdje – a fogyasztói ügyekhez való hozzáállása – rendkívül szerteágazó. Egyes bírakat túlzott fogyasztóvédelmi aktivizmus jellemez, gyakoribb azonban a hivatalbóliség elvétől való idegenkedés; ahogy arra is van példa, hogy a bírák nem ismerik vagy kifejezetten félreteszik az EUB vonatkozó iránymutatásait, mert alkalmazhatatlannak tartják azokat egy polgári perben.⁴⁶

Általában véve a vezetői összefoglaló szerint a nemzeti jogoknak további eszközöket kellene adniuk a bíráknak annak érdekében, hogy azok a fogyasztókat kellőképpen segíthessék a fogyasztói jogvitákban. Természetesen itt nem a függetlenség és pártatlanság elvének feladására kell gondolni, hanem például a jogi képviselő nélkül eljáró fogyasztó kioktatására az anyagi és eljárási jogairól. Az összefoglalóban a vizsgálat vezetője fontosnak tartja, hogy a példaként említett kötelezettség megjelenjen a tagállami perrendtartásokban.⁴⁷

A vezetői összefoglaló szerint kulcsfontosságú a hivatalbóliség elvének megértése az eljárás különböző szakaszaiban. Az elsőfokú peres eljárásban a hivatalbóliség nemcsak hivatalbóli észlelést jelent, hanem a bíró feljogosítását arra, hogy mind jogi, mind ténybeli kérdéseket érintően kérdéseket tehessen fel a feleknek a valós helyzet feltárása érdekében. Úgyszintén fontos lenne annak biztosítása, hogy a bírák hivatalból vizsgálódhassanak ténykérdésekben is, anélkül, hogy

universities led by the MPI Luxembourg for Procedural Law as commissioned by the European Commission JUST/2014/RCON/PR/CIVI/0082, Strand 2. Procedural protection of consumers. Brussels, European Commission – Max Planck Institute, 2017. 30.

⁴⁴ A jelentés a bírói aktivitás és a hivatalbóliség kérdését nemcsak a peres eljárásban, hanem a fizetési meghagyásos és a végrehajtási eljárásban is vizsgálja. Ezekre a kérdésekre korábban nem tértünk ki, figyelemmel arra, hogy a magyar eljárásokban a hivatalbóliség ilyen széles körű értelmezése gyakorlatilag kizárt.

⁴⁵ A jelentés igen részletesen mutatja be az eltérő tagállami megoldásokat és a vizsgálat eredményeit. A terjedelmi korlátokra tekintettel e körben csak a vezetői összefoglalóban fellelhető, összegző jellegű megállapításokat ismertetjük.

⁴⁶ *An evaluation study [...] Strand 2.* 2017. 30.

⁴⁷ *An evaluation study [...] Strand 2.* 2017. 30.

a peres felek bizonyítást indítványoznának. Emellett az uniós fogyasztóvédelmi jogot és az EUB gyakorlatát kötelezőnek kell tekinteni mindenkire nézve, s mint imperatív szabályokat a bírónak az ezekre történő kifejezett hivatkozás hiányában is alkalmaznia kell.⁴⁸

Összességében a peres eljárást tekintve úgy tűnik, hogy a magyar szabályozás nagyrészt megfelel a fent említett elvárásoknak, figyelemmel arra, hogy előírja a fogyasztóvédelmi szabályok hivatalbóli alkalmazását (legalábbis, ami a tisztességtelen szerződési feltételek észlelését illeti), és az anyagi pervezetés intézményének törvényi szintre emelésével – a bírói aktivitás növelésével – lehetőséget ad a bírónak is a jogvitával érintett élethelyzet és az arra alkalmazandó jogszabályok tisztázására. Jogi képviselő nélkül eljáró felek esetén az anyagi pervezetés szabályai lehetőséget adnak az eljárási jogokról történő kioktatásra is.⁴⁹ Kétségtelen, hogy hivatalbóli bizonyításfelvételre a magyar perrendtartás továbbra sem ad lehetőséget. A témával kapcsolatos kutatásokból, illetve egyeztetésekből az érezhető, hogy az uniós jogalkotó a magyar szabályozáshoz és gyakorlathoz képest nagyobb bírói aktivitást és speciális, fogyasztóbarát eljárásjogi szabályok megalkotását tartja indokoltnak.⁵⁰

Csoportos keresetek a fogyasztóvédelmi jogvitákban

A 2013/396/EU bizottsági ajánlás által felállított kritériumok

A korábbiakban azokról az eljárásjogi eszközökről írtunk, amelyek a fogyasztó által (vagy a fogyasztók ellen) indított egyedi peres eljárásokban segítik elő a fogyasztóknak nyújtott jogvédelem megvalósulását. Vannak azonban olyan eljárások is, amelyek még inkább megkönnyíthetik a fogyasztói jogok védelmét, és a megfelelő szabályozási környezet kialakítása esetén nagyban hozzájárulhatnak a társadalmi fenntarthatósághoz. Ezek az eljárásjogi megoldások csoportos (kollektív) formában teszik lehetővé a polgári per megindítását, ezzel csökkentve

⁴⁸ *An evaluation study [...] Strand 2.* 2017. 31.

⁴⁹ Vö. Pp. 253. §.

⁵⁰ További információkért lásd https://ec.europa.eu/info/policies/consumers_en

a perlekedéssel járó költségeket, egyszersmind növelve a jogsértések orvoslását és végső soron megelőzését is.⁵¹

Fontos ugyanakkor, hogy a kollektív igényérvényesítés csak abban az esetben jelentheti az egyedi igényérvényesítés valódi, hatékony alternatíváját, ha az anyagi jogosultak számára költség- és időmegtakarítással jár, másrészt, ha sok azonos igény összekapcsolt érvényesítésével csökkenthető az igazságszolgáltatásra háruló ügyteher, s ekként a költségvetésre, végső soron az egyes adófizetőkre jutó kiadások nagysága. Össztársadalmi szinten pedig növeli a szerződéses bizalmat, ha az igényérvényesítés olyan új módját biztosítja a jogrendszer, amely az önkéntes jogkövetésre a korábbinál nagyobb mértékben ösztönöz. Amennyiben ugyanis a jogsértő biztosan számíthat arra, hogy az egyes anyagi jogosultak szempontjából csekélyebb súlyú, kisebb kárt okozó, ám aggregáltan már jelentős visszaélést megvalósító magatartása sem marad szankcionálatlanul – mert azt a sértett anyagi jogosultak immár kevésbé költséges módon maguk fogják tudni közös perben érvényesíteni –, számolni fog jogsértése externáliáival (a pervesztés kockázatával és költségeivel).⁵²

A hatékonysági szempontú elemzések alapján a kollektív igényérvényesítési modellek közül tehát leginkább azokat érdemes az eljárásjogi szabályozásnak leképeznie, amelyek a tömegesen előforduló, egyenként kisebb, ám összességében nagyobb súlyú (és összegű) jogsértések közös eljárásban való érvényesítését segítik elő.⁵³

Álláspontunk szerint a fogyasztói igények tipikusan a fent említett körbe tartoznak, mert nagyszámú magánjogi jogalanyt érintenek, a fogyasztói igények (például jogellenesen felszámított szolgáltatói díjtételek) önmagukban bagatellnek tűnnek, de a per sikere esetén össztársadalmi szempontból nagy jelentőségük lehet.

Mivel a polgári perek alapvetően az egyedi ügyekre – a vitás felek részvételével zajló eljárásokra – modellezettek, a hatékony szabályok megalkotásához szükséges volt néhány támpontot adni a tagállamoknak. Az Európai Bizottság – hosszú előkészítő munka után – az uniós jogok megsértése tekintetében

⁵¹ E téma átfogó feldolgozásához lásd például: Harsági Viktória: Kollektív igényérvényesítés. In Varga István (szerk.): *A polgári perrendtartás és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja I–III.* Budapest, HVG–ORAC, 2017 és a szerző egyéb műveit.

⁵² Jójárt Eszter: A kollektív igényérvényesítés. In Petrik Ferenc (szerk.): *Polgári eljárásjog I–II. – Új Pp. – Kommentár a gyakorlat számára.* Budapest, HVG–ORAC, 2017. Kommentár a Pp. 571. §-ához.

⁵³ Jójárt (2017) i. m. Kommentár a Pp. 571. §-ához.

a jogsértés megszüntetésére és kártérítésre irányuló tagállami kollektív jogorvoslati mechanizmusok közös elveiről szóló 2013/396/EU számú ajánlásában (Ajánlás) fogalmazta meg a kollektív keresetek legfontosabb jellemzőit.⁵⁴

Az Ajánlás szerint valamennyi tagállam olyan kollektív jogorvoslati mechanizmusokat alakít ki, amelyek mind a jogsértés megszüntetésére, mind a kártérítésre irányuló jogorvoslatot lehetővé teszik, és tiszteletben tartják az Ajánlásban megállapított alapelveket.⁵⁵ Az Ajánlás alkalmazásában a *kollektív jogorvoslat* olyan jogi mechanizmus, amely lehetőséget biztosít arra, hogy kettő vagy több természetes vagy jogi személy vagy egy képviseleti kereset indítására jogosult szerv közösen követelje valamely jogellenes magatartás megszüntetését (jogsértés megszüntetésére irányuló kollektív jogorvoslat); illetve olyan jogi mechanizmus, amely lehetőséget biztosít arra, hogy kettő vagy több, tömeges károkozással járó helyzetben állításuk szerint kárt szenvedett természetes vagy jogi személy vagy egy képviseleti kereset indítására jogosult szerv közösen érvényesítsen kártérítési igényt (kártérítésre irányuló kollektív jogorvoslat). *Képviseleti kereset* az olyan kereset, amelyet egy képviseleti szerv, eseti engedéllyel rendelkező szerv vagy hatóság terjeszt elő kettő vagy több olyan természetes vagy jogi személy nevében és javára, akik azt állítják, hogy tömeges károkozással járó helyzetben őket kár fenyegeti vagy kár érte, miközben e személyek nem felel az eljárásnak.⁵⁶

Az Ajánlás értelmében a kollektív jogérvényesítési mechanizmusok két nagy válfaja különböztethető meg:

- az egyik az úgynevezett *képviseleti kereset*, amelyet a külön jogszabályban erre feljogosított – jellemzően állami – szervek terjeszthetnek elő a jogsértő vállalkozásokkal szemben, a jogsértés elszenvedői javára;
- a másik jogi mechanizmus (az általunk használt terminológiával élve: *csoportos kereset*) lehetővé teszi, hogy több személy egy perben speciális szabályok szerint érvényesíthesse igényét a jogsértő vállalkozásokkal szemben.⁵⁷

⁵⁴ Az uniós jogok megsértése tekintetében a jogsértés megszüntetésére és kártérítésre irányuló tagállami kollektív jogorvoslati mechanizmusok közös elveiről szóló 2013/396/EU számú ajánlás.

⁵⁵ 2013/396/EU ajánlás 2. pont.

⁵⁶ 2013/396/EU ajánlás 3. pont *a)–b)* bekezdés.

⁵⁷ 2013/396/EU ajánlás 3. pont *a)–b)* bekezdés.

- A magyar jogrendben a fogyasztói igények érvényesítésére lehetőség van képviseleti kereset (közérdekű kereset) és csoportos kereset formájában is. Az alábbiakban a kereseteknek e két válfaját ismertetjük röviden.⁵⁸

Közérdekű keresetek a fogyasztói jogvitákban

A fogyasztóvédelem területén már jó ideje lehetőség van közérdekű perek megindítására. Az Ajánlás által megfogalmazott definíció mellett e közérdekű perek lényegét úgy foglalhatjuk össze, hogy az a magánjogi jogvitában érdekelt felek között megbomlott egyensúly (fegyveregyenlőség) kiegyenlítését és a hatékonyabb jogvédelmi hatás elérését célzó, minden esetben jogszabály által feljogosított szervezet által alkalmazható, köz- vagy közösségi érdek elősegítése céljából biztosított jogvédelmi eszköz, amely a sikeres érvényesítése esetén valamennyi perben nem álló, de érdekelt (materiális) félre kiterjedő hatályú döntést eredményez. Következésképpen e pereket egy, a jogszabály által erre feljogosított állami vagy társadalmi szervezet indíthatja meg a jogsértő vállalkozással szemben, a perben megszülető döntés azonban közvetlenül kihatással lehet az alperesi pozícióban szereplő vállalkozás perben nem álló szerződő partnereire, azaz a fogyasztókra.⁵⁹

Ahogy azt már fentebb említettük, közérdekű perindításra minden esetben külön törvényi felhatalmazás alapján kerülhet sor. A fogyasztóvédelem területén ilyen felhatalmazást ad különösen:

- a fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvény 38. § (9) bekezdése és a 39. § (5) bekezdése: az első esetben a fogyasztóvédelmi hatóság vagy a fogyasztói érdekek képviseletét ellátó egyesület indíthat közérdekű keresetet a fogyasztók polgári jogi igényeinek érvényesítése iránt, a második esetben az ügyészt, a fogyasztói érdekek képviseletét ellátó egyesületet

⁵⁸ A helyes kollektív igényérvényesítési modellel összefüggő dilemmákról lásd Harsági Viktória: A modellválasztás dilemmái a kollektív igényérvényesítés hazai szabályozásánál. *Eljárásjogi Szemle*, 1. (2016), 1. 24–30. vagy Harsági Viktória: Osztályos perlés. In Varga István – Éless Tamás (szerk.): *Szakértői javaslat az új polgári perrendtartás kodifikációjára*. Budapest, HVG–ORAC, 2016. 783–784.

⁵⁹ A jogirodalom szerinti fogalomhoz lásd Gelencsér Dániel: Közérdekű igényérvényesítés Magyarországon I. – A gyakorlat tükrében. *Eljárásjogi Szemle*, 1. (2016a), 3. 32.

- vagy egy EGT-tagállam joga alapján létrejött, feljogosított egységet is megilleti a közérdekű keresetindítási jog a fogyasztók széles, személyében nem ismert, de a jogsértés körülményei alapján meghatározható körét érintő vagy jelentős nagyságú hátrányt okozó vállalkozói magatartás kapcsán;⁶⁰
- a Ptk. 6:105. § (1) bekezdése alapján a fogyasztó és a vállalkozás közötti szerződés részévé váló tisztességtelen általános szerződési feltétel érvénytelenségének megállapítása iránt közérdekű keresetet indíthat – egyebek mellett – az ügyész, a fogyasztóvédelmi hatóság és az általa védett fogyasztói érdekek körében a fogyasztói érdekek képviselőjét ellátó egyesület, és az Európai Gazdasági Térség bármely tagállamának joga alapján a fogyasztói érdekek védelmére létrejött szervezet;⁶¹
 - a Magyar Nemzeti Bankról szóló 2013. évi CXXXIX. törvény 164. § (10) bekezdése: e körben a Magyar Nemzeti Bank, valamint bizonyos esetekben a fogyasztóvédelemről szóló törvényben meghatározott, fogyasztói érdekek képviselőjét ellátó egyesületek, illetve egy EGT-tagállam joga alapján létrejött, feljogosított egységek indíthatnak az általuk védett fogyasztói érdekek védelme érdekében közérdekű keresetet;⁶²
 - a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény 85/A. § (1) bekezdése: e körben a Gazdasági Versenyhivatal indíthat közérdekből pert a fogyasztók polgári jogi igényeinek érvényesítése iránt;⁶³
 - a közérdekű perek eljárásjogi szabályait pedig immár a Pp. XLII. Fejezete tartalmazza.⁶⁴

⁶⁰ Fővárosi Törvényszék 15.G.40.741/2012/10.; Vas Megyei Bíróság 12.Pf.20.029/2008/2.; Legfelsőbb Bíróság Pfv.IV.20.587/2011/6.; Pest Megyei Bíróság 5.Pf.22519/2010/4.; Legfelsőbb Bíróság Pfv.VII.20.192/2011/4.

⁶¹ Lásd például: BDT2002. 604., BH2014. 153. vagy Pf.I.20.452/2007/3.; Legfelsőbb Bíróság Gfv.IX.30.405/2010/9.; Fővárosi Törvényszék 15.G.40.741/2012/10.; Fővárosi Ítéltábla 14 Gf.40.605/2013/7.; Fővárosi Ítéltábla 6.Pf.21.059/2007/5.; Fővárosi Ítéltábla 14. Gf.40.013/2008/4.; Fővárosi Bíróság 15.G.42.362/2010/10.; Fővárosi Ítéltábla 4.Pf.21.832/2011/4.; Fővárosi Ítéltábla 6.Pf.21.523/2009/3.

⁶² BH2014. 153.

⁶³ Lásd például: GVH: *A GVH első közérdekű keresete*. 2012.

⁶⁴ A perjogi szabályok magyarázatát a már említett kommentárakon túl lásd Wallacher Lajos: *Közérdekű igényérvényesítés*. In Wopera Zsuzsa (szerk.): *A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata*. Budapest, Wolters Kluwer, 2017.

A felsorolt felhatalmazó rendelkezések alapján indított perek tapasztalatainak bemutatása sajnálatos módon jelentősen meghaladná az értekezés kereteit, ezért ezt most e helyütt mellőzzük.⁶⁵ Annyit általánosságban megjegyezhetünk, hogy a fogyasztóvédelem területén közérdekű keresetindításra meglehetősen gyakran kerül sor, a keresetek döntő többsége eredményesnek bizonyul. A keresetindítók közül egyértelműen élen jár a Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság (és ennek jogutódja),⁶⁶ a tisztességtelen szerződési feltételek megtámadása iránt indított perekben az ügyészség, illetve az egyes érdekvédelmi szervezetek is.⁶⁷

Csoportos keresetek a fogyasztói jogvitákban

Ahogy arra fentebb már utaltunk, a magyar perjog lehetővé teszi, hogy a fogyasztóvédelmi tárgyú perek nemcsak közérdekű, hanem csoportos kereset alapján is indíthatók legyenek. A több fogyasztó által kezdeményezett ügynevezett *társult per* lényege, hogy legalább tíz felperes egy vagy több olyan joga, amely tartalmában azonos valamennyi felperes vonatkozásában (reprezentatív jog), egy perben érvényesíthető.

Alapvető különbség tehát a közérdekű perekhez képest, hogy míg a közérdekű pert a külön törvény(ek) által feljogosított, anyagi jogosultnak nem minősülő személy (szerv) indítja, rendelkezési joga is kizárólag neki van, a perben az anyagi jogosultak sem félként, sem beavatkozóként nem vehetnek részt, addig a társult per indításáról a valódi anyagi jogosultak döntenek, akiknek a rendelkezési joga a maguk közül választott reprezentatív felperes révén a perben végig fennmarad, ezek okszerű következményeként azonban a társult perben született jogerős ítélet anyagi jogereje csak a bíróság által a társult per iránti kereset alapján, annak korlátai között társulni engedélyezett anyagi jogosultakra (esetleg a perbeli jogutódjukra) mint felperesekre terjed ki (*opt-in modell*), ellentétben a közérdekű perben született ítélet ügynevezett *erga omnes* hatályával.⁶⁸

A Pp. 583. § (2) bekezdés a) pontja fogyasztói szerződésből eredő követelés érvényesítése céljából teszi lehetővé társult per indítását, következképpen

⁶⁵ Kimerítő elemzéshez lásd Gelencsér (2016a) i. m. 32.

⁶⁶ *Fogyasztóvédelmi hatóság*. 2020.

⁶⁷ Ez utóbbira példa lehet a Fogyasztóvédők Magyarországi Egyesülete (FOME).

⁶⁸ A további elhatárolási szempontokat lásd Jójárt (2017) i. m. Kommentár a Pp. 571. §-ához.

az egyéb, fogyasztóvédelem körébe sorolható igények – így például deliktuális kárigények⁶⁹ – társult perben nem érvényesíthetők.⁷⁰

E jogintézmény szerepe a fogyasztóvédelmi igényérvényesítés rendszerében egyelőre nem igazán ítéltető meg. A szerző álláspontja szerint a Pp. hatálybalépése óta e kézirat lezárásáig egyetlen társult per sem indult a magyar bíróságokon. Figyelemmel arra, hogy a kodifikációt előkészítő tanulmányok szerint a csoportos keresetindításnak ezen a területen más tagállamokban komoly sikere van,⁷¹ felvetődhet az ügyek tárgykörét meglehetősen szűken megfogalmazó szabály vagy a Pp.-ben található részletes rendelkezések újragondolása.⁷²

*Az MPI által végzett kutatás tapasztalatai a kollektív keresetekkel
összefüggésben fogyasztói jogvitákban*

Az MPI által már korábban említett jelentés számos értékes tanulsággal szolgál a kollektív igényérvényesítéssel összefüggésben is, amelyeket – a jelentés vezetői összefoglalójára utalva – a terjedelmi korlátokra tekintettel e körben is csak felvillantunk.⁷³

A vizsgálat szerint a fogyasztóvédelmi mechanizmusokat tekintve és a peres eljárásokra koncentrálva nagyobb szerepet kell hogy kapjanak a fogyasztói jogok védelmével foglalkozó civil szervezetek, akiknek biztosítani kell a jogot, hogy peres félként lépjenek fel akár közérdekű perben, akár csoportos jogvitákban. Ez a fajta fellépés azonban nem zárhatja el az érintetteket attól, hogy egyedi pereket is indítsanak.⁷⁴

⁶⁹ Sokak szerint a versenyjogi ügyek tipikusan alkalmasak kollektív igényérvényesítésre. Ahogy arra Wallacher rámutat: a Pp. ezt az ügypípust a társult pereknél nem nevesíti, de a fogyasztói szerződésből eredő követelésnek lehet alapja versenyjogi jogsértés is, például, ha az a fogyasztói szerződés semmisségét eredményezi, és a fogyasztó követelése a semmisség jogkövetkezményeinek alkalmazására irányul. Így versenyjogi jogsértésekkel kapcsolatos ügyek is megindulhatnak társult perként. Versenyjogi jogsértéssel okozott, szerződésen kívüli kár megtérítése iránt viszont nem indítható társult per a Pp. alapján. Wallacher (2017) i. m. Kommentár a Pp. 583. §-ához.

⁷⁰ Ennek a megoldásnak a kritikáját lásd például: Harsági (2017) i. m. vagy Gelencsér Dániel: Eljárásjogi háttér. In Polauf Tamás (szerk.): *Versenyjogi kártérítési perek, kézikönyv a gyakorlat számára*. Budapest, Wolters Kluwer, 2018. 225.

⁷¹ Harsági (2016) i. m. 783–784.

⁷² Vö. Pp. 580–591. §-ok.

⁷³ A különböző tagállami megoldásokhoz lásd még: Harsági – Van Rhee (2014) i. m. 19–36.

⁷⁴ *An evaluation study [...] Strand 2*. 2017. 33.

Szükséges tisztázni az egyedi ügyek és a kollektív keresetek közötti kapcsolódási pontokat is, lehetőséget kell biztosítani a nemzeti bírónak például az egyedi ügy felfüggesztésére a kollektív kereset elbírálásáig. Tisztázandó kérdés a kollektív ügyben megszülető határozat kötőereje is, a vállalkozást elmarasztaló döntésnek ki kell hatnia az adott szerződéses rendelkezéssel érintett összes fogyasztóra.⁷⁵

Rövid összegzésként kijelenthető, hogy a Pp. Nyolcadik Részében található szabályok alapvetően rendezik a fent említett kérdéseket, így például a kollektív ügyben meghozott határozat joghatásait.⁷⁶ Megállapítható az is, hogy a fogyasztói jogokat védő egyesület a perben fél lehet,⁷⁷ és a legtöbb közérdekű keresetindításra felhatalmazó jogszabály e körben keresetindítóként nevesíti ezeket az érdekvédelmi szervezeteket is.⁷⁸ A kollektív és egyedi ügy kapcsolata – egyes kérdésekben – továbbra is vitás lehet.⁷⁹

⁷⁵ *An evaluation study [...] Strand 2.* 2017. 33.

⁷⁶ Pp. 578. §.

⁷⁷ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény hatálybalépésével összefüggő átmeneti és felhatalmazó rendelkezésekről szóló 2013. évi CLXXVII. törvény 11. § (6) bekezdés.

⁷⁸ Lásd például: Ptk. 6:105. § (1) bekezdés e) pont.

⁷⁹ Erről lásd Gelencsér Dániel: Közérdekű igényérvényesítés Magyarországon II. – A gyakorlat tükrében. *Eljárásjogi Szemle*, 1. (2016b), 4. 36–37.